

A koronavírus járvány a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben – különös tekintettel az önkormányzatokra

A vizsgálat indokoltsága és céljai

Egy olyan, a jelenkori európai társadalmi-gazdasági berendezkedés számára ismeretlen válsághelyzet, mint a 2020 tavaszára Magyarországra is begyűrűző koronavírus-járvány a világ minden táján azonos gyökerekre visszavezethető, azonban lokális és regionális specifikumokkal fűszerezett kihívások elé állította a társadalmakat és a döntéshozókat. Egy társadalmi-gazdasági funkcióit és környezeti adottságait tekintve többé-kevésbé természetes régióban ezek a regionális specifikumok különösen jól kutathatóvá és modellezhetővé válnak egy ilyen helyzetben. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet, mint Magyarország kiemelt térsége ilyen funkcionális régióként kellett, hogy átvészelje a járvány magyarországi első hullámát. A térség egészét és a településeket érintő hatásokról statisztikai adataink csak nagyon korlátozott mértékben lehetnek, ezért a járvány szerteágazó hatásainak megismerése érdekében feltáró jellegű terepi kutatásra volt szükség.

A kialakult helyzetben különös szerep hárult az önkormányzatokra, hiszen a helyi társadalmi válság elhárításáért végzett többletfeladataikon túl költségvetési elvonások sújtották őket. Ezért, mint a helyi szintű válságkezelés kiemelt szereplőit, a kiemelt üdülőkörzeti

települések polgármestereit kértük fel egy kérdőív, a két tömeges megbetegedési hullám közti lehetőségeket (rendkívüli állapot szüneteltetése) kihasználva személyes beszélgetésen alapuló kitöltésére, melynek főbb eredményeit az alábbiakban ismertetjük. A vizsgálat kiemelt jelentősége a térségi specifikumok feltárásán túl abban adható meg, hogy ilyen válsághelyzet kezelésének részletes ismerete és az azokból levonható tanulságok megfogalmazása a jövőben potenciálisan bekövetkező ökológiai gyökerű válságok menedzselésében fontos munícióként szolgálhatnak.

Az alábbiakban egy 2020. július 1. – október 7. között a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (BKÜ) településein, településvezetők megkérdezésével lezajlott kérdőíves felmérés eredményeit mutatjuk be. E publikáció a Területi Statisztika 2021. évi 3. számában megjelent tanulmány másodközlése (DOI: 10.15196/TS610304).

A vizsgálat területi keretét jelentő Balaton-központi, három megye metropoliszpontjában elhelyezkedő térséget eredetileg 164 településsel a 2000. évi CXII. törvény, közismert nevén a Balaton törvény hívta életre. A kiemelt üdülőkörzet területrendezési tervét és szabályzatát rögzítő jogszabály számos módosuláson esett át, többek közt 2008-ban 180 településre bővítve a ba-

latoni területrendezési terv hatálya alá eső önkormányzatok körét. 2018-ban a jogszabály integrálódott a Magyarország és kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvénybe, mely módosulás a területi kiterjedését nem érintette. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet képezi a Balaton Fejlesztési Tanács, mint a 1996. évi XXI. törvényben rögzített kiemelt térségi tanács programterületét. A Balaton Fejlesztési Tanács a térség fejlesztésének koordinációjáért felelős szervezetként számos regionális intézményi előképpel rendelkezik. Az 1930-as években létrehozott Balatoni Intéző Bizottság (és 1992-ig működő utódszervezetei) a Balaton-fejlesztési Tárcaközi Bizottság (1971-1979) múltbeli tevékenysége, a különböző regionális kihívások kezelésére alapított érdekérvényesítő szervezetek (Balatoni Szövetség, Balatoni Fürdőegyesületek Szövetsége, Balatoni Turizmus Szövetség, Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége) működése igazolja, hogy a funkcionálisan egyveretű térség erőteljes társadalmi kohézióval, kiterjedt társadalmi tőkével és érdekérvényesítő képességgel rendelkezik. Annak ellenére is igaz ez, hogy az igazgatási fragmentáltság kérdései, a belső területi fejlettségi különbségek nem oldódtak fel mára sem (Kabai 2014). A jogszabályi lehatárolás, a speciális funkció, a regionális intézményesültség, a térség társadalmi kohéziója és tőkéje, az ugyanakkor meglévő belső területi differenciáltság kifejezetten alkalmassá teszi a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetet

arra, hogy egy krízishelyzet hatásait e területi keretben vizsgáljuk.

Jelen tanulmány elsősorban a felmérés során birtokunkba jutott információk közül a koronavírus-járvány első hulláma által generált társadalmi kihívások és gazdaságpolitikai döntések önkormányzatokra gyakorolt hatásait, területi differenciáit kívánja bemutatni. Mindezt egy a törvény által lehatárolt sajátos funkciókkal bíró, turisztikailag frekventált, a jelenlegi fejlesztéspolitikai ciklusban kiemelten kezelt, jelentős belső területi különbségektől terhelt térség területi metszetében. Prekonceptióként feltételezhető volt, hogy a régió ismert demográfiai szerkezete, az országos átlagot jóval meghaladó mértékű elöregedése és az üdülőtulajdonosokkal kiegészülő speciális helyi társadalma a máshol megfigyelhető hatásokhoz képest önmagában is érzékenyebbé teheti a térséget a pandémia hatásainak elviselésékor (Kabai 2014, Obádovics 2020).

Az önkormányzatok koronavírus-veszélyhelyzet idején jelentkező többfeladataival, gazdálkodási anomáliáival, a helyi önkormányzatok erőn felül történő helytállásával számos szerző, tanulmány foglalkozott az utóbbi hónapokban (Kolin 2020, Kovács 2020, Oláh 2020, Pálné et al. 2020). A Települési Önkormányzatok Szövetsége égisze alatt készült, Kolin-Lüttmerdingné szerzők által jegyzett több fázisban online formában lefolytatott felmérés az önkormányzatok bevételkieséseire és azok működési hatásaira fókuszált. Kovács (2020) a Központ Statisztikai Hivatal önkormányzati gazdálkodásra

vonatkozó adatainak elemzésével megállapította, az önkormányzatokat érintő bevételkiesések nem társultak kevesebb ellátandó feladattal, sőt, a járványhelyzet új kihívások elé állította az önkormányzatokat. A szerző szerint a bevételkiesések oly mértékűek voltak, hogy egy esetleges állami kárpótlás sem lenne képes ellensúlyozni a gazdálkodásban keletkezett anomáliákat (Kovács 2020). Oláh (2020) tanulmányában a pandémia idejére elrendelt önkormányzati feladatok és hatáskörök igazgatásméleti vonatkozásaival foglalkozott, összegzésében megpendítve a pandémia centralizált igazgatási berendezkedésre értelmezhető tanulságait (Oláh 2020).

A KRTK Regionális Kutatások Intézete által jegyzett kutatási zárótanulmány (Pálné et al 2020) egy 44 településre kiterjedő, 2020. április-május folyamán lezajlott telefonos adatfelvétel eredményeit közli. Az elméleti megalapozás során megállapításra kerül, hogy a válságkezelés és reziliencia nemzetközi irodalma a nyitott, kooperatív döntési mechanizmusokat részesíti előnyben a nem várt helyzetek kezelésében. A tanulmány összegzése szerint a különböző krízishelyzetek növelik a területi igazgatási szintek közötti együttműködés jelentőségét, azonban sem a megyei szint, sem a kormányzati szint részéről nem voltak erőteljes instrukciók a válságkezelés kapcsán – sőt, a települések közti együttműködés, kommunikáció sem volt jellemző (Pálné et al 2020). A helyi innovációs képesség jelentőségére és a polgármester alkalmasságának és aktivitásának szerepére hívja fel a fi-

gyelmet tanulmányában Zongor (2020), mely peremfeltételek a krízishelyzetekre történő reakciókészség, proaktivitás kulcsát jelentik.

A jelen tanulmánynál jóval korábban napvilágot látott, kurrens és aktuális problémákat tudományos eszközökkel ismertető, fontos, jövőben hasznosítható ajánlásokat is megfogalmazó publikációktól munkánk részben eltérő módon és céllal készült el. A meghatározott programterületen egyszerre kívántunk a koronavírus-járványhoz szorosan köthető, minél teljesebb körű információkhoz (pl. gazdálkodási hatások), adatokhoz jutni az adatközlők segítségével, ugyanakkor a kialakult helyzetet igyekeztünk tágabb kontextusban, a regionális gazdaság, a kapcsolati hálók és döntéshozatali mechanizmusok, valamint a térségi fejlesztési szükségletek alakulása szempontjából is megvizsgálni.

A kérdőíves felmérés tematikus kiterjesztése a vizsgálat lefolytatásának többes céljából eredeztethető. Egyrészt a Balaton Fejlesztési Tanácsnak, mint a kiemelt térség fejlesztési koordinációs feladataiért felelős szervnek elemi érdeke minél pontosabban ismerni a programterületén jelentkező válságjelvényeket a fennálló helyzet kezelésére vonatkozó javaslatok, valamint a válságból történő kilábalást elősegítő, megalapozott terület- és szakpolitikai ajánlások megtétele érdekében. Emellett a hazai, nyilvánosan elérhető járványügyi adatközlés nem tartalmaz településsoros adatokat. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet ugyanakkor három, a koronavírus-járvány során alkalmazott területi adatközlés

legalacsonyabb szintjét képező megye metszéspontjában helyezkedik el, tehát a járvány balatoni jelenlétéről, közvetlen egészségügyi hatásairól nem voltak részletes ismereteink. Ezért szükségesnek láttuk, hogy a koronavírus-járvány ún. első hullámának térségi intenzitását (pl. fertőzöttek, áldozatok, hatósági karanténban lévők településenként száma) alternatív, de kellő ismeretekkel rendelkező forrásokból szerezzük be. E feladatra a járványügyi védekezés kapcsán kiemelt szereppel felruházott önkormányzatokat és polgármestereket alkalmasnak véltük, tekintettel beágyazottságukra, helyismeretükre, aktivitásukra, a rájuk ruházott feladatokra a térség településeinek méretére, lakosság számára.

Ismert körülmény, hogy a járvány első hulláma idején a települési önkormányzatok gazdálkodását érzékenyen érintették a helyi és átengedett adókra vonatkozó jogszabályok vészhelyzetre való hivatkozással történt átalakítása. A rendelkezések értelmében a Kormány a 2020-es és 2021-es évekre vonatkozóan a központi költségvetésbe irányította át az eddig a gépjárműadó 40 %-át (2013-tól az adóból befolyó összeg 60 %-a központi költségvetést illeti meg), valamint 2020. december 31-ig felfüggesztették az idegenforgalmi adó beszedésének jogát, emellett a közterületi parkolóknál sem lehetett várakozási díjat szedni. A központi intézkedések mellett a helyhatóságoknak számolnia kell a kialakult gazdasági helyzet miatt a helyi iparüzési adóból befolyó összegek csökkenésével is (Valentin 2020). A kérdőíves felmérés előkészítése során a Balatoni Integrációs

Kft. megbízásából megalapozó vizsgálat készült a témában¹, a kiemelt üdülőkörzet önkormányzatok Magyar Államkincstárhoz beadott zárszámadásainak és 2020. évre elfogadott költségvetéseinek elemzésével. A megalapozó vizsgálat elsősorban az önkormányzatokat érintő elvonások mértékét és gazdálkodásukra gyakorolt súlyát volt hivatott feltárni. A 2020. májusában kéziratban rögzített eredmények a szintén az ügynökség kezdeményezésére és megvalósításában elvégzett terepi kutatás során feltárt önkormányzati gazdálkodási adatokkal összevethetővé váltak.

Az önkormányzati költségvetést nem csak az elvonások érintették – és érintik – a pandémia idején. A település zavartalan működése, a lakosság szolgáltatásokkal történő ellátása érdekében az önkormányzatok sok esetben feladataik átszervezésére valamint új, eseti jellegű feladatok ellátására kényszerültek, amelyeknek szükségszerű költségvonzata is jelentkezett. A vis maior jelleggel ellátandó önkormányzati feladatok típusainak feltárását valamint ezek költségeit is fel kívántuk tárni. Szintén vizsgálandó volt, milyen önkormányzati döntéshozatali mechanizmusok és a döntéshozatali kapcsolati hálókat érintő kapcsolati hálók tárhatók fel a vis maior intézkedések meghozatala során. Emellett a helyben, sok esetben az üdülőkörzeti jellegből adódó konfliktusok típusaira és azok kezelési módjaira vonatkozóan, illetve a nem vagy nehezen kvantifikálható térségi jelenségek megismeréséhez is információkat próbáltunk feltárni.

További indokot szolgáltatott az önkormányzatok személyes felkeresésére a 2021-2027 közötti Európai Unió programozási időszakra történő felkészülés, illetve a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény 17. § (7) bekezdése, mely a Balaton Fejlesztési Tanács hatáskörébe utalja a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területfejlesztési Konceptiójának és Programjának elkészítését. A kiemelt térség településeinek felmerülő, a térségi fejlesztési dokumentumokba integrálható fejlesztési igények megismerésére jó alkalmat nyújtott a bemutatásra kerülő vizsgálat lebonyolítása.

Kérdőív és módszertan

A vizsgálat a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet 1996. évi XXI. törvény által lehatárolt területén, a kiemelt térség 180 településén zajlott le. A vizsgálat kezdeményezője és lebonyolítója a Balaton Fejlesztési Tanács munkaszervezeteként működő Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft. volt. A munka logisztikájának tervezését, a kérdőív összeállítását, az eredmények rögzítését és elemzését a Kft. Balatonfüreden működő Társadalomtudományi Kutatócsoportja végezte, míg a kérdezőbiztos teendőket a Kutatócsoport tagjai mellett a munkaszervezet összesen 10 munkatársa látta el.² A pandémia által teremtett, távolságtartást követelő körülmények miatt a kérdőíves vizsgálatot eredetileg online formában terveztük végrehajtani. Azonban a járvány nyáron tapasztalható enyhülése, valamint az interjúalanyok nyitottsága lehetővé tette a személyes lekérdezésen alapuló adatfelvételt. E feltétel teljesülése nagyban hozzájárulhatott ahhoz, hogy végül mind a 180 üdülőkörzeti település részt vett a felmérésben. Véltetően egy online felületen elérhető kérdőív esetében meg sem lett volna közelíthető a személyes interjúk során elért teljes, 100%-os adatközlési aktivitás.

Az adatgyűjtési teendőket ellátó kollégák a munka megkezdése előtt kérdezőbiztos eligazításon vettek részt. A kérdőívek személyes lekérdezése a kérdezőbiztosok által rögzített időbélye-

gek szerint jellemzően 60-90 percet vett igénybe, ugyanakkor voltak olyan válaszadók, akiknél esetenként akár 150-180 percet is eltöltöttek a munkatársak. A tapasztalatok azt mutatták, hogy a településvezetők kifejezetten közlékenynek mutatkoztak a felvetett kérdésekkel kapcsolatban. Az eredmények értékelése szempontjából fontos körülmény, hogy a lefolytatott 180 kérdőíves felmérés közel kétharmada július hónapban lezajlott, augusztus hónapban az interjúk további 30%-a teljesült. Szeptember-október hónapokra összesen 12 kérdőív maradt. Értelemszerűen a személyes lekérdezés miatt egyes esetekben nehézségekbe ütközött az időpontok egyeztetése. Főként emiatt tolódtak ki szeptember-októberre az utolsó interjúk, azonban ekkor a járvány összefoglaló második, erőteljesebb hulláma már megindulni látszott.

A kérdőíves felmérés kapcsán mutatott adatközlői aktivitás a már korábban jelzett teljeskörűsége túl abban is megnyilvánul, hogy az esetek 96%-ában a polgármester egyedül, vagy alpolgármesterrel, jegyzővel, hivatali dolgozóval együtt vett részt a beszélgetéseken. Mindössze 7 település esetében nem volt jelen a település első embere az interjú során (Balatonszemes, Galambok, Nemesbük, Siófok, Vállus, Zalaszabar, Zalaújlak). Ezen településeken is a folyamatokat ismerő, azokban tevékenyen résztvevő helyi szereplők voltak a válaszadók (alpolgármester, jegyző, falugondnok). A vizsgálat során alkalmazott kérdőív összesen 63, alkérdésekkel együtt 95 számozott kérdést tartalmazott, az alábbi tematikus bontásban:

1. A járvány általános hatásai a településen
2. Önkormányzati költségvetést befolyásoló tényezők és feladatellátás
3. Lakossági attitűdök
4. Munkaerőpiaci hatások
5. Intézményrendszer, kapcsolati háló, bizalom
6. Fejlesztési elképzelések, jövőkép
7. „Koronavírus – statisztika” helyben

Az adatok rögzítését követően az elemzési munka IBM SPSS for Windows statisztikai szoftver segítségével készült el, míg a térképi megjelenítéshez MapInfo Professional 16.0 térinformatikai alkalmazást használtuk. A következőkben az eredményeket az egyes témakörök

összevonásával és a kérdőívtől eltérő sorrendben ismertetjük.

Eredmények

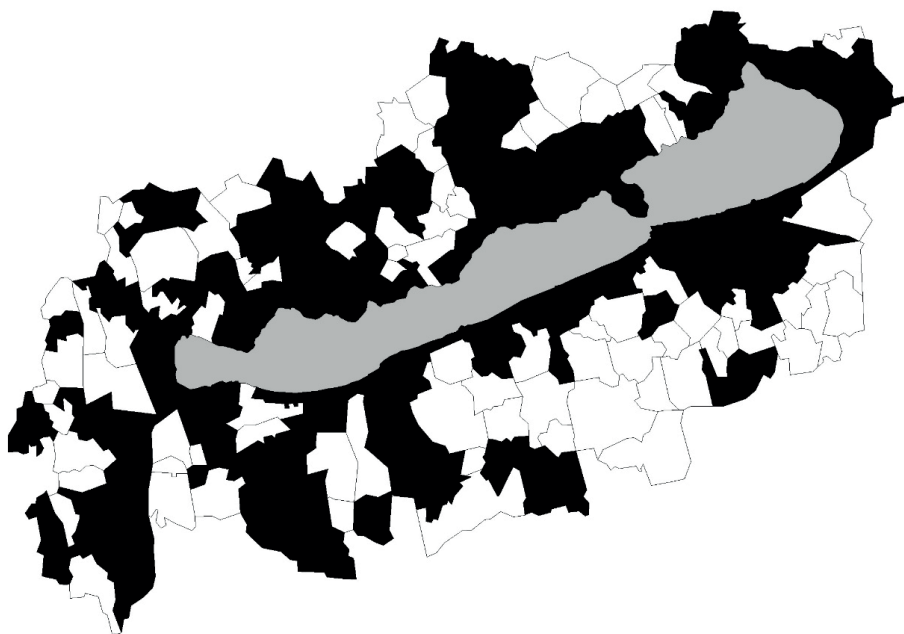
Helyi hatások, korlátozó intézkedések

A koronavírus első hulláma idején megmutató önkormányzati aktivitások egyik fokmérője, hogy a vizsgált településkör nagyobb részén (55%) vezettek be valamilyen egyedi, a központi rendelkezéseken túlmutató **helyi korlátozó intézkedést**. A városok esetében volt ez igazán hangsúlyos (94%), az üdülőkörzet 18 városából egyedül a 3100 fős, városi funkciók tekintetében hiányokkal küzdő Lengyeltótnin nem hozott a település vezetése egyedi korlátozó intézkedést. A községek esetében ez az arányszám 50%, a nagyközségek tekintetében éppen kétharmados. Vélhetően turisztikai frekvenciájukból adódóan a parti és partközeli települések (n=52) szintén

erőteljesen felülreprezentáltak ebben a körben, 80%-uk esetében sor került valamilyen települési szintű egyedi korlátozó szabály kihirdetésére.

Ezek az intézkedések jellemzően a parti sétányok, strandok, egyéb látogatott közterületek és infrastruktúrák (játzóterek, parkolók) időszakos lezárását, szabadidős tevékenységek közterületi korlátozását (pl. horgászat korlátozása bizonyos partszakaszokon), a kötelező közterületi maszkviselést írták elő. Egy esetben rögzíthettünk olyan intézkedést, mely szerint igyekeztek távol tartani a március-áprilisban a településről a nem helyi lakcímkártyával rendelkező látogatókat vagy akár üdülőtulajdonosokat. A települési szintű korlátozó intézkedéseket hozó önkormányzatok aránya a háttértelepüléseken (n=128) nem érte el a települések egyharmadát (31%).

1. térkép: Az egyedi korlátozó intézkedéseket bevezető települések elhelyezkedése a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben

Egyedi, településre alkalmazott korlátozó intézkedéseket bevezető önkormányzatok
A BKÜ térségében

- Önkormányzati hatáskörben nem korlátozó települések (81)
- Egyedi korlátozó rendelkezéseket alkotó települések (99)

Adatok forrása: Települési adatközlés, saját gyűjtés 2020.

A személyes adatfelvétel során a válaszadók értékelhették, hogy általánosan mely területek működését, tevékenységek ellátását milyen mértékben határozta meg a koronavírus-járvány első hulláma az adott településen. Az adatközlők véleménye szerint az oktatást (digitális oktatás), óvodai-bölcsődei szolgáltatások fenntartását, az egészségügyi védekezéshez szükséges eszközök beszerzését (pl. maszkok) valamint az egészségügyi ellátás működtetését befolyásolta leginkább a pandémia első, tavaszi-koranyári időszaka. A foglalkoztatási helyzet romlását csak kismértékűnek érzékelték a válaszadók, bár a kérdőív egy későbbi pontján feltártuk, hogy a települési összesített becslés szerint a térség mintegy 5000 munkavállalója veszítette el tartósan munkáját, melynek mintegy harmada a turizmus-vendéglátás területén dolgozik. Ezzel részben átfed, hogy a válaszadók 2000 főnyi külföldről hazatérő

idegenforgalmi szektorban foglalkoztatotról számoltak be, akik ideiglenesen vagy tartósan veszítették el állásukat. A foglalkoztatás „kismértékű” romlása tehát relatív, volt olyan ágazat, amit érzékenyen érintett a pandémia. Szerencsés körülmény, hogy köz- és vagyonszabványi problémák sem merültek fel a kijárási korlátozások idején. A szociális ellátórendszer működtetése, a lakossággal való kapcsolattartás, a lakossági közérzet romlása és a korlátozások érvényesítésével kapcsolatos feladatok megítélése településként nagyon változó volt. Összességében inkább kismértékben határozták meg a vizsgált időszakot ezek a problémák, de bizonyos településeken (főleg parti, vagy egyéb turisztikailag frekvenciált településeken) okozott problémákat és konfliktusokat a korlátozások érvényesítése, vagy éppen a lakosság fogyatkozó türelme.

1. táblázat: A helyi adók, bevételek veszélyhelyzetre való hivatkozással történt elvonásának lakosságarányhoz viszonyított különbségei a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet településein a COVID-19 első hullámában

Település jogállása	Települések száma	Állandó népesség	Állandó népesség aránya (%)	Bevételek összesített becsült összege (Ft)	Elvonások aránya (%)
Község	156	120 674	44,5	1 683 491 505	23,6
Nagyközség	6	10 121	3,7	439 000 000	6,2
Város	18	140 487	51,8	4 997 000 000	70,2
Összesen	180	271 282	100	7 119 491 505	100

Adatok forrása: Települési adatközlés, saját gyűjtés 2020.

Költségvetési hatások

A kérdőív egyik érzékeny, ám tartalmilag kiemelt pontja volt a pandémiával kapcsolatos kormányzati rendelkezésekből következő, önkormányzati költségvetést érintő minél részletesebb felmérése. A vizsgált településkörben 160 település (89%) jelezte, hogy a tervezett és elfogadott 2020. évi költségvetéshez képest bizonyos összeg hiányként jelentkezik a *helyi adók, bevételek veszélyhelyzetre való hivatkozással történt elvonásával*. A megkérdezettek összesen 7,12 milliárd forint kiesését jelezték az önkormányzati büdzsékből. Ez az eredmény közel megegyezik a bevezetőben jelzett, megalapozó tanulmányban

feltárt, az előző tíz év tényadatainak átlaga alapján becsült értékekkel (Valentin 2020). Ugyanakkor a települések jogállása szerinti különbségek erőteljesek, különösen egy lakosra vetítve.

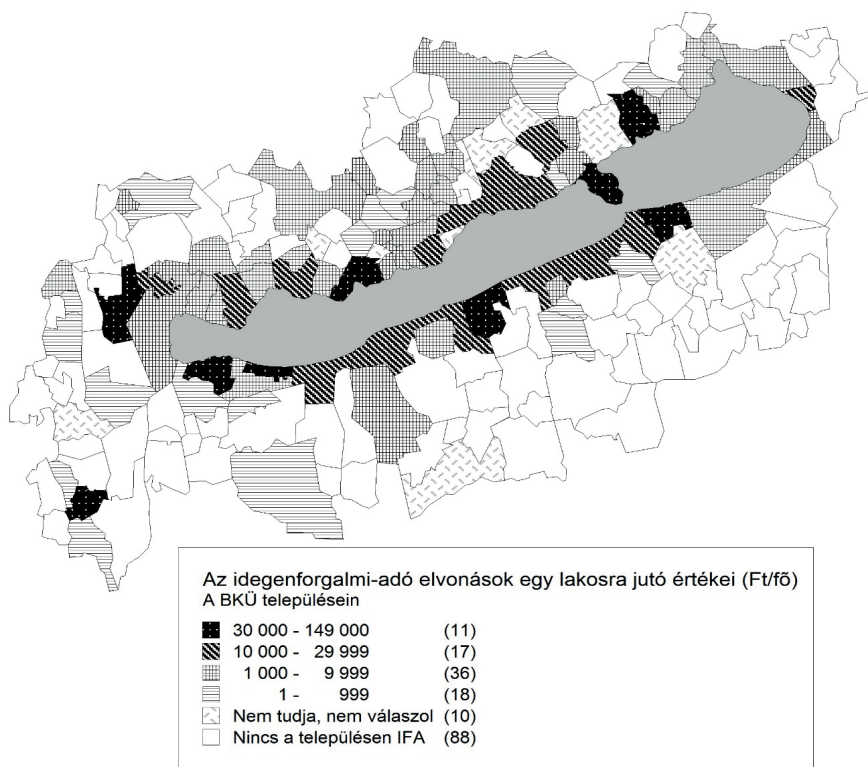
Az elvonások elszenvedői lakosságarányosan egyértelműen a városok voltak, különösen azok, melyek gazdasága turizmusorientált, és az önkormányzatok bevételeinek jelentős hányadát adja az idegenforgalmi adó. A Kormányzat a 140/2020. (IV.21.) rendeletben rögzítette az idegenforgalmi adó 2020. december 31-ig tartó felfüggesztéséről szóló részletszabályokat, Az összes válaszadó közül 83 fő, a településvezető 46,1%-a nevesített az idegenforgalmi adóra vonatkozó, a ter-

vezett költségvetéshez képest kalkulált hiányt. A térség 86 településén nincs idegenforgalmi adó fizetési kötelezettség, 9 település esetén pedig a „nem tudja, nem válaszol” válaszcíció került megjelölésre. Az említett összegek szórása igen jelentős, hiszen a jócskán százmilliós nagyságrendtől a néhány tízezer forintos összegig terjed. Nominálisan a legnagyobb vesztesek (százmilliós nagyságrendű bevételkiesést könyvelhettek el) sorrendben: Hévíz (700 MFt), Zamárdi (340 MFt), Balatonlelle (180 MFt), Siófok (150 MFt), Tihany (125 MFt), Zalakaros (100 MFt).

A kiemelt üdülőkörzet városi jogállású települései ez esetben is kimutathatóan kárvallottjai voltak az intézkedésnek, a kieső idegenforgalmi adóbevételek 72%-a hozzájuk köthető. A jelentős vendégforgalmat bonyolító, jellemzően Balaton-

parti települések kedvezőtlen helyzete abban is tetten érhető, hogy ezeken a településeken az összes becsült elvonás nagyobbik hányadát az idegenforgalmi adó adja. Az adatközlők becslésén alapuló számítások szerint a kieső bevételek több mint kétharmadát a felfüggesztett idegenforgalmi adó teszi ki 12, Hévíz és Alsópáhok kivételével Balaton-parti településen. Az idegenforgalmi adó bevételek kiesésének egy főre vetített értéke alapján pedig szintén Hévíz, valamint Zamárdi és Tihany kapcsán rögzíthető a legsúlyosabb deficit. Hévíz és Zamárdi esetében ez jócskán 100 ezer Ft-ot meghaladó mértékű, Tihanyban azt megközelítő. A kiugró értékeket jól jelzi, hogy a negyedik és ötödik legsúlyosabb fajlagos kiesést elszenvedett Páloznak és Alsópáhok értékei nem érik el az 50 ezer Ft/főt.

2. térkép: A kieső idegenforgalmi adóbevételek egy főre eső értékei a BKÜ településein az adatközlők közlése nyomán (Ft/fő) a COVID-19 járvány első hullámában

Adatok forrása: Települési adatközlés, saját gyűjtés 2020.

A településhálózat minden települését érzékenyen érintette a *gépjármű-adókra vonatkozó elvonás*, azonban az érintettség mértéke településenként, településtípusonként nagyon eltérőnek mutatkozik. Ez az adónem jellemzően nem képez jelentős bevételi hányadot az önkormányzatok költségvetésében (bevételeik 1-1,5%-át teszi ki), azonban a települések méretétől, gazdasági erejétől függően ez az arányszám nagyban változhat. Erre a tényre utal, hogy vizsgálatunk eredménye szerint a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben 52 település, vagyis a települések közel 30%-a esetében a települést érintő elvonás összege megegyezik a gépjárművek után megfizetésre kerülő adó önkormányzati részaránnyal. Ezek közül mindössze egy település, Balatonfőkajár számít de jure parti településnek, a többi e halmazba tartozó település mind a Balaton-parttól távolabb eső községi jogállású háttértelepülés, melyek közül csupán Adánd és Szentkirályszabadja népességszáma haladja meg a 2000 főt. Fontos tanulsága volt az adatfelvételnek, hogy főként azon településeken ahol korlátozottak az adóbevételi források, éppen e kisebb összegben rögzíthető elvonás korlátozta le teljesen a kistelepülések amúgy sem tág költségvetési mozgásterét.

Ez főként a tervezett fejlesztésekhez szükséges önerő kiesésekor jelent érzékeny veszteséget. A terepi tapasztalatok azt mutatják, hogy az üdülőkörzet kistelepüléseinek fejlesztési igényei, tervezett projektjei jellemzően alacsony költségvetésű (1-5 millió forint), kisebb léptékű infrastruktúra-fejlesztéseket takarnak, amelyekhez szükséges önerő biztosíthatósága éppen az adózás szabályainak járványhelyzethez köthető átalakításával került veszélybe. Ugyanakkor találoztunk olyan véleménnyel is e településkörben, mely szerint összességében olyan csekély bevételt jelent a falu számára a gépjárműadó (a példában ez 100 ezer Ft), hogy érdemi hatással nem volt az elvonás a település gazdálkodására, de örültek volna, ha ezzel az összeggel a járvány elleni védekezéshez hozzá tudott volna járulni a falu. Törvényszerű, hogy az üdülőkörzet nagyobb városai esetében voltak rögzíthetők nominálisan a legnagyobb összegű gépjárműadó-elvonások. 100 millió forint feletti elvonás érintette Tapolcát és Siófokot az adónem kapcsán, rajtuk kívül Keszthely, Balatonfüred, Marcali, Balatonalmádi, Csopak, Balatonboglár, Balatonlelle és Fonyód található az első tízben.

Ugyanakkor ezeken a településeken az elvont gépjárműadó az összes elvonás-bevételkiesés csupán átlagosan 20%-át tette ki.

A 87/2020. (IV.5) Kormányrendelet a kihirdetését követő naptól a humánjárvány megfékezésére való hivatkozással megszüntette a *közterületi parkolásra vonatkozó várakozási díj* beszedésének lehetőségét. A járvány első hullámának idején e rendelkezés 2020. június 18-ig volt hatályban. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben „békeidőben” 11 településen van olyan közterület, ahol várakozási díjat kell fizetni. Ezek javarészt városi jogállású parti települések, azonban olyan, egyedi, nagy látogatólétszámot vonzó turisztikai attrakcióval rendelkező háttértelepülések, mint pl. Hévíz, Vörs (Betlehem), Zalaszentő (sztúpa) vagy Tapolca is ebbe a körbe sorolható. Zalaszentő esetében nem ismertünk becslést sem a költségvetésbe végül be nem folyó összegre, Vörs esetében 2 millió forintos kieséssel kalkulált a polgármester. Ez az összeg nem tűnik drámainak, azonban egy 518 fős, idegenforgalmat meghatározott időszakhoz kötötten bonyolító, alacsony vállalkozássűrűségű kistelepülés esetében jelentős tétel a költségvetésben. A várakozási díjak beszedésének tilalma nominálisan a központi funkciókkal rendelkező, a Balaton-térség léptékéhez mérten is kiemelt turisztikai potenciállal rendelkező településeket (Siófok, Balatonfüred, Tihany, Zamárdi, Balatonboglár) érintette a leginkább, ahol 25–40 millió forint kiesésével számoltak a polgármesterek.

Egyik kiinduló hipotézisünk szerint az elvonások mellett azonban bizonyos el nem látott feladatok, tervezett kiadások (pl. közösségi programok, rendezvények, lezárt intézmények fenntartási költségei) nem realizálódhattak a járványhelyzetben, így azok a település büdzséjében megtakarításként jelentkeztek. A *megtakarítások* tényét vizsgálatunk igazolta, azonban a 180 településen mindösszesen 228 millió forintnyi összeget azonosíthattunk ebben a vonatkozásban, ami az egyedileg felmerülő kiadások és bevételkiesések mellett elenyésző összeg, azok mindössze 4 %-a.

Többletfeladatok és költségek

A pandémia hatásai nem csak a költségvetés vonatkozásában, hanem az önkormányzat által ellátott feladatok dimenziójában is érzékelhetők voltak. Az önkormányzatok feladatterheinek

átalakulása, bővülése volt megfigyelhető ebben az időszakban, mely szükségszerűen költségvonzatokkal is járt. Az ellátott feladatok jellegének vizsgálata és ezek bekerülési költségeinek monitorozása szintén megtörtént az adatfelvétel során. A lakosság fogyasztási cikkeivel, gyógyszerekkel történő ellátása érdekében a programterületen működő 180 települési önkormányzat 88%-a szervezett valamilyen programot, intézkedést, közel kétharmaduk pedig az alapvető lakossági szolgáltatások elérését (pl. posta, egészségügyi alapellátás) is segítette. Az ellátások legjellemzőbb, és jogszabály által is előírt formája az általában telefonos bejelentésen alapuló élelmiszer és gyógyszer beszerzés, melegétel-kiszállítás elsősorban az idősek és karanténban lévők számára, de voltak egyes települések, ahol rászorultságra való tekintet nélkül is teljesítettek ilyen kéréseket (bizonyos esetekben például üdülőtulajdonosoknak is).

E feladatellátás tekintetében különösen nagy munkát végeztek a perifériákon fekvő kistelepülések falugondnokai, azonban azon községekben, ahol falugondnoki szolgálat nem működik, több esetben a településvezetők, vagy önkéntesek saját járművekkel maguk oldották meg a rászorulókat ellátását. A válaszadók becslése szerint közel 20 000 fő ellátásáról gondoskodtak rendszeresen az önkormányzatok a járvány első hulláma alatt, ami mintegy 7%-os arányt jelent az üdülőkörzet 271 ezres állandó népességéhez viszonyítva. A előbbi feladatellátások költségigényére vonatkozóan az adatközlők 104 érvényes válasszal összesen 175 millió forintot jelöltek meg, mely településtípusonként és a lakosság szám függvényében nagyon erőteljesen szóródik. Különösen a Balaton-partján fekvő városokban fordítottak ilyen intézkedésekre súlyos összegeket: Balatonföldváron, Balatonkenesén, Balatonbogláron, Balatonfüreden, Keszthelyen és a nagyközségi jogállású Gyenesdiáson egyaránt elérte, vagy meghaladta a 10 millió forintot az ilyen típusú intézkedések költsége a válaszadók közlése szerint. Az egy lakosra vetített átlagok szerint a községi és nagyközségi jogállású települések 1077, a városi jogállású települések pedig 964 Ft-ot költöttek a lakosok élelmiszerrel, egyéb fogyasztási cikkeivel és gyógyszerrel történő ellátására – amely értékek különbsége nem drá-

mai, ennél erőteljesebben differenciál a parti és háttértelepülések köre közötti különbség: a parti, turisztikailag frekvenciáltabb települések körében 1149 Ft, míg a háttértelepüléseken 793 Ft volt az lakosság ellátására vonatkozó intézkedések fajlagos költsége.

A koronavírus terjedése elleni védekezés egyik kiemelt területe az egészségügyi védőfelszerelések, maszkok, kesztyűk és fertőtlenítőszer alkalmazása. Az önkormányzatok a lakosság védőeszközökkel való ellátásában is tevékeny részt vállaltak, mi sem mutatja ezt jobban, mint hogy az önkormányzatok 93%-a szervezett kezek között juttatott maszkot a lakosoknak, és 54%-uk a helyben lakók fertőtlenítőszerrel történő ellátása kapcsán is aktivizálta magát, míg kesztyűket a települések 42%-a bocsátott a lakók rendelkezésére. A vizsgált időszakot illetően területi döntéshozatali jogkörökkel is felruházott polgármester rendelkezésére álló anyagi keret és eszközellátottság függvénye volt jellemzően az, hogy igénylés alapján, rászorultsági alapon, vagy alanyi jogon osztották ki a rendelkezésre álló védőeszközöket. Az intézkedések kapcsán 153 település nevesített bekerülési költséget, összesen 253 millió forintot értékben. A városok felülreprezentáltsága e téren is megemlíthető, amit az egy főre jutó értékek is alátámasztanak: a városokban 1195 Ft/fő volt az egészségügyi védőeszközökre költött összeg, míg a községi és nagyközségi jogállású településeken 904 Ft/fő értéket mérhettünk. Ha a parti és háttértelepülések válaszait vetjük össze, akkor élesebb különbségeket látunk: míg a parti településeken 1380 Ft-ot költöttek az önkormányzatok egy lakosra vetítve egészségügyi védőeszközökre, a háttértelepüléseken ennek kevesebb, mint a felét (648 Ft/fő).

A fentiekben túl további, lényegében vis maior, és költségvonzattal járó feladatként merülhetett fel az önkormányzatok számára a digitális oktatás feltételrendszerének megteremtéséhez való hozzájárulás (75 település esetében fordult elő, pl. rászoruló tanulók eszközellátása, helyszíni biztosítása). Emellett számos egyéb, kifejezetten a járvány kapcsán keletkező, és jelentős költségekkel járó feladat ellátása vált szükségessé (pl. közterületek, közintézmények fertőtlenítése, biztonságos közétkeztetéshez kapcsolódó eszközbeszerzés, tájékoztató kampányok lefolytatása,

vészhelyzeti segélyek folyósítása, polgárőrség eseti támogatása a megnövekedett feladatok ellátására stb.).

Ha minden, a feladatok bővüléséhez köthető, összesen 166 településvezető által említett felmerülő költséget egybevetünk (571 millió Ft), és azokat a költségvonzatot említő települések lakosságszámához viszonyítjuk, megállapítható, hogy a járvány első hullámának időszakának kárvallottjai településgazdálkodási szempontból elsősorban az üdülőkörzet Balaton-parton elhelyezkedő városai voltak. A háttértelepülések ugyanakkor a térségi átlagnál jóval csekélyebb fajlagos költségekkel tudták átvészelni ezt az időszakot.

2. táblázat: A koronavírus-járvány első hulláma idején az összes önkormányzatnál jelentkező pluszfeladat, adatközlők által jelzett egy lakosra jutó költsége a különböző településcsoportokban

Costs of surplus assignments assumed by local governments during the first surge of Covid-19 (HUF/capita)

Településcsoport	Parti települések	Háttértelepülések	Egy főre jutó átlagos költség
Községek	2346,63	1522,37	1809,92
Nagyközségek	2612,55	753,17	2282,60
Városok	2983,76	1029,30	2465,92
Egy főre jutó átlagos költség	2798,44	1332,80	2190,99

Adatok forrása: Települési adatközlés, saját gyűjtés 2020.

A fenti megállapítások szorosan kapcsolódhatnak ahhoz a körülményhez, hogy pandémia idején az üdülőtulajdonosok körében felértékelődik a biztonságosabb, kevesebb kontaktussal járó mindennapokat kínáló vidéki (ez esetben balatoni, Balaton-környéki) üdülőingatlanba történő költözés lehetősége. Ezzel az opcióval vizsgálataink szerint nagy számban és arányban éltek is az ingatlantulajdonosok. A településvezetők becslése szerint az üdülőkörzet egésze tekintetében átlagosan az üdülőtulajdonosok 26%-a költözött

huzamosabb időre a Balaton térségébe a kijárási korlátozások ideje alatt. Ez az arány a parti települések körében jóval magasabb, 35%-os, ebből a körből mindössze Kőröshegy és Felsőpáhok adatközlője nem jelzett tartósan a településen tartózkodó nyaralótulajdonost.

Az üdülőkörzet önkormányzatainak 70%-a jelezte, hogy a korlátozásokkal terhelt időszakban megnövekedett a helyben tartózkodó népesség száma. A becsült népességnövekmény meghaladta a 30 ezer főt, ennek 85%-a 26 ezer fő a közvetlen parti településre összpontosult. Bizonyos települések (Balatonkenese, Balatonfüred, Balatonfenyves) esetében a válaszadók 2-3 ezer fős népességnövekményt is reálisnak tartottak. A háttértelepülések esetén elsősorban a kiterjedt külterületi lakott részekkel (szőlőhegyekkel) rendelkező településeken volt jellemző az üdülőingatlanokba történő tömeges leköltözés (Dörgicse, Pécsely, Szentbékálla). Az üdülő- és zártkert tulajdonosok tömeges megjelenése sok esetben bizalmatlanságot váltott ki az állandó lakosokból, amely kapcsán kialakuló konfliktusok kezelése szintén az önkormányzat feladatáént jelentkezett.

Kapcsolatrendszer

A térségi kapcsolati háló feltárása, az önkormányzatok válsághelyzeti működése, döntéshozatali mechanizmusainak megismerése, a hivatalok, kinevezett és választott tisztviselők válságkezelésben betöltött szerepének vizsgálata érdekében felkértük a válaszadókat, hogy nevezék meg azokat a személyeket, intézményeket, akikkel, amelyekkel a polgármester járványhelyzet miatt helyi intézkedések meghozatala kapcsán egyeztetett. Különösen annak fényében volt fontos ezt vizsgálni, hogy a katasztrófavédelemlről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény 46. § értelmében veszélyhelyzetben a települési önkormányzat képviselő-testületének, feladat- és hatáskörét a polgármester gyakorolja. Ez a felhatalmazás akár okot adhatott volna egyes polgármestereknek arra, hogy számukra fontos, ám a képviselőtestület által nem támogatott döntéseket hozzanak. A kérdőívben kifejezetten a koronavírus-járvánnyal összefüggő vis maior intézkedések egyeztetését, kommunikációját monitoroztuk.

Eredményeink szerint mindössze két polgármester nem említett olyan személyt, intézményt, akikkel felvette volna a kapcsolatot – sőt, még a saját képviselőtestületével való együttműködést sem jelezte. Az összes megkérdezett 88%-a viszont rögzítette, hogy a képviselőtestülettel és a jegyzővel egyaránt egyeztetette a döntéseit. A vá-

laszok tanúsága szerint tehát az elsőpró többség nem élt vissza a kínálkozó helyzettel, és a demokratikus önkormányzatiság alapelveit érvényesítve hozott döntéseket.

3. táblázat: A válaszadók által tett említések megoszlása a „A koronavírussal kapcsolatos vis maior helyi intézkedések meghozatala során kívül, kikkel egyeztetett a polgármester” kérdés vonatkozásában

Involved actors in vis maior local decision-making

Polgármesterrel egyeztető személyek, intézmények	Említések gyakorisága	Említések aránya az összes megkérdezett (n=180) között
Helyi képviselőtestület	168	93,33%
Jegyző	168	93,33%
Alpolgármester	148	82,22%
Helyi orvosok, egészségügyi szakdolgozók	146	81,11%
Helyi rendőrség	134	74,44%
Szomszéd település polgármestere	118	65,56%
Térségi országgyűlési képviselő	101	56,11%
Járási Hivatal	78	43,33%
Helyi civil szervezetek	78	43,33%
Helyi egyházi vezető	66	36,67%
Helyi vállalkozók	56	31,11%
Megyei Kormányhivatal	43	23,89%
Nemzeti Népegészségügyi Központ	37	20,56%
Megyei Önkormányzat	24	13,33%
Kormányzati tisztviselő (miniszter, államtitkár, helyettes államtitkár)	20	11,11%
Helyi szellemi elit	15	8,33%
Megyei rendőr főkapitányság	12	6,67%
Balaton Fejlesztési Tanács elnöke	9	5,00%
Balaton Szövetség elnöke	9	5,00%
Egyéb szereplővel zajlott egyeztetés	18	10,00%

Adatok forrása: Települési adatközlés, saját gyűjtés 2020.

Az interjú egy pontján a válaszadók kifejezték, milyen önkormányzati és **térségi léptékű feladat- és hatásköri változtatásokat** tartanak indokoltnak annak érdekében, hogy a jövőben, a pandémiához hasonló krízishelyzetek kezelése eredményes lehessen. A települési önkormányzatok vonatkozásában a többség (62%) nem nevesít feladat- és hatásköri változtatási javaslatot, hiszen jellemzően elégedettek voltak a rájuk ruházott veszélyhelyzeti hatáskörökkel. Ezzel szemben térségi léptékben a relatív többség változtatásokat tart szükségesnek (44%), a járványos helyzethez hasonló krízisek térségi léptékű kezelésében látnak fejlődési lehetőséget. A szöveges kiegészítések meglehetősen szerteágazóak, azonban a legnagyobb súllyal felmerülő probléma az döntések meghozatalához szükséges információk és az ezeket azonos időben biztosító hivatalos információs csatornák hiánya. Ennek fényében fontos megemlíteni a 3. számú táblázat kapcsán, hogy több válaszadó külön is kiemelte az érintett országos egyéni választókerület országgyűlési képviselőjét, mint a védekezéssel kapcsolatos információáramlás és eszközbeszerzés (pl. maszkok, fertőtlenítőszer) kulcsszereplőjét. Számos, a helyi döntéshozatalhoz szükséges háttérismeret rajtuk keresztül jutott el a polgármesterekhez, jóval korábban, mint ahogy azokat az illetékes hivatalok kommunikálták feléjük. A 3. táblázatból azonban látszik, hogy ennek ellenére a településvezetők csak valamivel több, mint fele állt aktív kapcsolatban a parlamenti képviselővel, tehát az információk e csatornán keresztül történő megszerzésének lehetőségével messze nem kihasználított mértékben éltek az adatközlők. A kormányzati tisztségviselőkkel való kapcsolati tőke szempontjából a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet helyzete speciális. A térség helyzetét nem feltétlenül az teszi kiváltságossá, hogy a térség egyik országgyűlési képviselője kormányzati tisztségviselő, hanem az, hogy az üdülőkörzeti jelleg miatt számos vezető tisztségviselőnek vannak térségi kötődései. Azon települések, ahol valamely miniszternek, államtitkárnak van helyi kötődése, jellemzően előnyösebb helyzetben vannak, hiszen a polgármester érhető módon igyekszik ezt a kapcsolati tőkét hasznosítani – a pandémiával kapcsolatos döntéshozatal tekintetében is. Hozzá kell tenni, hogy a 20 említés ennek tükrében nem

kifejezetten tűnik magas számnak, ugyanakkor tény, hogy erre a körülményre a településvezetők több esetben felhívták a kérdezőbiztosok figyelmét.

A fentiekől függetlenül fontos tanulság, hogy adataink szerint a helyi döntések meghozatalában a legfontosabb szerepet a helyben meglévő tudás és kapcsolatrendszer játszotta. A területi közép-szint intézményei, valamint az üdülőkörzet koordinációs és érdekképviseleti szervei – a feladatok és hatáskörök törvényben rögzített elosztásából következően – jóval kisebb befolyással voltak a helyben megszervezett járványügyi védekezésre, mint a település helyi erőforrásai és a központi kormányzathoz a legrövidebb utat megtettesítő országgyűlési képviselő.

A Balaton Fejlesztési Tanácsot szerepe és jogszabályi felhatalmazásai fejlesztési koordinációs testületként nyilván nem a pandémiás krízishelyzetek kezelésére teszik alkalmassá, ugyanakkor a térségi érdekegyeztetésben, vagy éppen a tapasztalatok összegyűjtésében szerepe lehet, ugyanúgy, ahogy a térségi önkormányzatok érdekképviseletét ellátni hivatott Balatoni Szövetségnek is. A hiteles információk áramoltatásán túl a válaszadók egy része éppen abban látta a balatoni térségi szintű intézmények jövőbeni ideális kríziskezelő szerepét, hogy a települési érdekeket összehangolva, közös, minden önkormányzat számára elfogadható és alkalmazható térségi direktívákat határoz meg veszélyhelyzetben (pl. turisztikai vonzerők látogathatóságának egységes veszélyhelyzeti szabályozása). Ehhez azonban megfelelő jogszabályi felhatalmazások is szükségesek.

A válaszadó polgármesterek, jegyzők, alpolgármesterek településükre lebontott hivatalos járványügyi statisztikákkal nem rendelkeztek, azok elemei csak eseti jelleggel jutottak el hozzájuk (pl. a járási hivatal, háziorvos, rendőr, polgárőr, vagy a lakosok nem dokumentált közlése alapján). Ugyanakkor helyismeretüknek, kapcsolatrendszerüknek, és bizalmi tőkéjüknek köszönhetően a leglényegesebb információkhoz hivatalos tájékoztatástól függetlenül a legtöbb esetben hozzá tudtak jutni. Mindennek következtében az alábbi adatokat kellő óvatossággal kell értelmeznünk, azonban a közlések a járvány első hullámának meglehetősen alacsony szintű kiterjedtségére

utalnak az üdülőkörzetben. A betegség gyors terjedésének megfékezését vélhetően nagyban segítették az Operatív Törzs által időben meghozott korlátozó intézkedések, a válaszadók 94,5%-a ezeket eredményesnek, hatásosnak tartotta.

A térség nem hivatalos, alternatív, településvezetői *adatközlésen alapuló koronavírus-statisztikája* az alábbiak szerint alakult az adatfelvétel időpontjáig. A kiemelt térség 19 érintett településén mindössze 66 pozitív eset volt ismert az adatközlők előtt. Ez 16 esetben 1-3, lényegében elszigetelt fertőzöttet jelent. Siófokon és Tapolcán 5 illetve 9 volt a fertőzöttek száma, az egyedüli kiugró érték Keszthelyhez köthető, ahol 29 fertőzött helyi lakosról tudott a polgármester 2020. október elején. Az első hullámban tapasztalható adatokhoz képest kiugró esetszám egy, a médiában is kommunikált helyi góc eredménye, melyről a polgármester is 2020. április 9-én azonnal tájékoztatta a közvéleményt a közösségi médiában.³ Sajnálatos tény, hogy a 66 koronavírusos esetből 4 a beteg halálával végződött.

Az önkormányzati hivatalok és önkormányzati intézmények működését, feladatellátását a vizsgált időszakban lényegében nem érintette a járvány. Mindössze egy önkormányzati hivatali dolgozó, valamint három egyéb intézményi munkatárs betegedett meg a válaszadók közlése szerint. Bár a hatósági karanténok elrendeléséről ugyancsak nem volt egységes a településvezetők tájékoztatása, azonban a pontosan megadott, illetve becsült adatok alapján megállapítható hogy mintegy 3100 fő (pontosan 1021 és körülbelül becslés gyanánt 2100 karantén-elrendelést említettek a válaszadók) volt a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben hatósági házi karanténban. Mindössze 10 kistelepülést kerülte el a járvány ilyen hatása. A karanténban lévők ellátása és bizonyos helyzetekben elhelyezésük is, az önkormányzat beavatkozását, közreműködését tette szükségesé, e téren is bővítve ellátandó feladataik listáját.

IDÁIG APRÓ!!!

Összegzés

Kérdőíves felmérésünk eredményei nyomán elmondható, hogy a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet településeit a Covid-19 járvány első hullámának közvetlen, elsősorban egészségügyi hatásai csekély mértékben érintették, azonban szerteágazó közvetett hatásai a térség működésének

számos szegmensét alakították át. Tekintettel a kérdőíves adatfelvétel célcsoportjára, tanulmányunkban elsősorban az önkormányzatokat érintő költségvetési, működési hatásokat, feladatellátásban jelentkező terheket, az ebből származtatott költségeket, mindezek területi és települési különbségeit vizsgáltuk. A települési önkormányzatokat érintő bevételkiesések és elvonások elsősorban az üdülőkörzet városait és parti településeit érintették érzékenyen. Főként azok a települések küzdhetnek súlyos deficittel, ahol a turisztikai ágazat gazdasági hegemóniája figyelhető meg. Ugyanakkor a csekélyebb gazdasági potenciállal rendelkező településeken, főként kistelepüléseken az összességében nem jelentős bevételek kiesése, elvonása is rendkívül érzékenyen érintheti egy település gazdálkodását, hiszen a terepi információk szerint sok esetben éppen jövőbeni a fejlesztések kerültek veszélybe, vagy váltak megvalósíthatatlanná.

A vizsgálat az önkormányzatok válságmenedzselése szempontjából számos tanulsággal szolgált. A gazdasági nehézségekkel szembesülő települések számos felületen aktívan részt vettek a krízishelyzet kezelésében, enyhítésében, a helyi járványügyi védekezés megszervezésében, amelyek esetenként igen jelentős költségvonzattal is jártak. A térség egészének helyzetét bonyolította az üdülőkörzeti jelleg, hiszen az üdülőtulajdonosok turisztikai szezonon kívüli nagy számú jelenléte a szolgáltatások igénybevételében, illetve néha azok szükségében is megmutakozott. Ugyanakkor a térség önkormányzatai különösen a parti településeken szezonálisan idomulni képesek a megnövekedett forgalomból adódó igényekhez, többletfeladatokhoz. Tapasztalható volt, hogy a helyben meglévő információk és kapcsolati tőke mellett a tapasztalatok szerint különösen a központi kormányzati kapcsolatok bizonyultak értékesnek a válságkezelési intézkedések végrehajtása során. Területpolitikai vita tárgya lehet, hogy szükséges-e a térségi szintű válságkezelés érdekében megerősíteni a funkcionális térségek intézményrendszerének forrásait, feladat- és hatásköreit illetve a területi önkormányzati közép-szint intézményeinek jogosultságait, erőforrásait.

Tekintettel arra, hogy a járvány első hulláma főként a megbetegedések és azok egészségügyi következményei vonatkozásában a Balaton Ki-

emelt Üdülőkörzetben enyhe volt, fontos lenne a vizsgálat megismétlése a járvány elmúltát követően. Okkal feltételezhető, hogy a 2020. őszén kezdődő közösségi terjedésű járvány jóval súlyosabb következményekkel járt az üdülőkörzet területén, mint a tavaszi időszakban. Emellett egy jövőbeni vizsgálat alapkérdése lehet, hogy az elhúzódó válsághelyzetet hosszan tartó költségvetési mozgáster-csökkenést, a feladatok újbóli átstrukturálását, a védekezés második, esetleg harmadik elhúzódó szakaszát miként voltak, lesznek képesek menedzselni az üdülőkörzet önkormányzatai, és milyen társadalmi-gazdasági bázisról kezdődhet meg a gazdasági újjáépítés.

**FEKETE KÁROLY – DOMBI GÁBOR
– OLÁH MIKLÓS**

Felhasznált irodalom

1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és területrendezésről

2000. évi CXII. törvény a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területrendezési tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról

2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról

2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és kiemelt térségeinek területrendezési tervéről

46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében

elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről

87/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet a várakozási díj megfizetésének a veszélyhelyzet során alkalmazandó eltérő szabályairól

92/2020. (IV. 6.) Korm. rendelet Magyarország 2020. évi központi költségvetésének a veszélyhelyzettel összefüggő eltérő szabályairól

140/2020. (IV. 21.) Korm. rendelet a Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében a koronavírus - járvány gazdasági hatásainak mérséklése érdekében szükséges adózási könnyítésekről

Kabai Gergely (2014): A balatoni társadalom kohéziójának kérdései. Területi Statisztika 54/4, pp. 376-392.

Kolin Péter – Lüttmerdingné Balla Mónika (2020): Önkormányzati összefogás koronavírus-járvány idején. Önkormányzat, 2020/ 2. negyed-év. pp. 9-18.

Kovács Sándor Zsolt (2020): Települési önkormányzatokat érintő bevételkiesések a járványhelyzetben. Tér és Társadalom, 34. évf. 2. sz. pp. 189-194

Obádovics Csilla (2020): A Balaton régió népességdinamikája 2017-2062 között. Földrajzi Közlemények, 144:1, pp. 27-42.

Oláh Miklós (2020): Autonómia, ambíció, alkalmasság, avagy kik irányítják közügyeinket helyben? In: Veszprém Megyei Önkormányzati Almanach (szerk.: Zongor Gábor) Comitatus Könyvek Veszprém, 2020.

Pálné Kovács Ilona (szerk. 2020): Önkormányzati szerepek a koronavírus-járvány kezelésében – Műhelytanulmány. MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete. Pécs, 2020.

http://www.docs.rkk.hu/rkkweb/Palne_etal_onkormanyzati_szerpek.pdf
Valentin Szilveszter (2020): Az egyes helyi adóbevételek alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet települési önkormányzatainál, kézirat. Keszthely, 2020

Zongor Gábor (2020): Egyedül nem megy (még az önkormányzatoknak sem). Comitatus. 30 (236) pp. 42-53. 2020.

Jegyzetek

1. Valentin Szilveszter: Az egyes helyi adóbevételek alakulása a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet települési önkormányzatainál, kézirat. Keszthely, 2020.

2. Kérdőbiztosok: dr. Csákváriné Joó Zsuzsanna, Dombi Gábor, Fekete Károly, Fekete-Páris Judit, dr. Horváthné Labát Márta, Lukács Zsófia, Kulics Beatrix, Magyarfalvi Attila, dr. Némethyné Péterffy Ilona, Oláh Miklós.

3. https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=631239107433047&id=344967909393503